

ТЕХНОЛОГИЯ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА УМЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ ДА ВОДЯТ ДИАЛОГ НА ЕЖЕДНЕВНИ ТЕМИ НА АНГЛИЙСКИ ЕЗИК

Галина Дишкова

СОУ „Христо Ботев“ – гр. Септември

Резюме. Устното общуване е двустранен процес между говорещия и слушащия и включва продуктивното умение говорене и рецептивното умение слушане. За да развиват тези умения, учениците трябва да могат да използват езика свободно, а събеседниците непрекъснато да разменят ролите си. В класната стая това често се постига трудно, а креативността на учителя е от съществено значение за успешното участие на учениците в изпълнение на диалози. В тази връзка статията се фокусира върху прилагането на интересни идеи, които мотивират учащите се за ежедневна комуникация.

Keywords: communicate, fluently, develop, dialogues, participation

Необходимостта да се изучават чужди езици е осъзната от всеки човек в наши дни, особено поради причината, че умението да общуваме с хора от различни държави ни прави част от голямото европейско семейство. В отговор на тези обективни предпоставки са създадени и Държавните образователни изисквания за културно-образователна област *Чужд език* и Учебните програми по английски език на Министерството на образованието и науката.

Темата за развиване на умението на учениците да общуват на английски език е актуална непрекъснато, защото езикът е средство за комуникация и трябва да се изучава чрез комуникация, но това не се получава толкова лесно в учебните часове. Спрямо останалите езикови умения – четене, писане и слушане, говоренето се оказва най-трудно за овладяване и по-голямата част от учениците просто отказват да го практикуват. Една от причините за това е страх от допускане на грешки по време на говоренето, свързани с неправилно изговаряне на думи или граматически неправилно построени изречения. Този проблем налага използване на допълнителни автентични мотивиращи материали, с които да се повиши интересът на учениците към комуникиране на английски език и преодоляване на страха им от говорене.

Водещата идея за прилагане на технологията за развиване на говорните умения на учениците и подобряване на способностите им да участват в диалог е максимално да се развие потенциалът на учащите да подобряват собствените си способности за общуване и комуникация, уменията и компетентностите си за свободно говорене и изразяване в диалог в ежедневни ситуации.

Другата по-съществена причина, поради която е избрана темата за развиване на говорните умения на учениците, е фактът, че в края на седми клас компонентът говорене не е включен в изпита за Национално външно оценяване по английски език. До известна степен обучението по чужд език в училище следва формата на този изпит и говоренето не се практикува задълбочено по време на учебните часове, което се отразява на пълноценното прилагане на комуникативния подход.

Речевото изказване се осъществява чрез монологична и диалогична реч. Монологичната реч предполага различни начини на индивидуално изказване – като разказ или описание. Диалогичната реч, наречена още диалог, е обмяна на информация под формата на разговор или под формата на въпроси и отговори, в които се съчетават рецепция и репродукция (възприемане и възпроизвеждане). Дватама събеседници непрекъснато сменят комуникативните си роли, като слушат или говорят. Активната страна е говорещият и от него произлиза инициативата. Говоренето и слушането на двамата събеседници са взаимосвързани и водят до създаване на речев продукт, който може да се получи и при наличие на повече събеседници.

Умението говорене е представено в Общоевропейската езикова рамка като монологична и диалогична реч. На ниво A2 учениците в VII клас се обучават „да общуват във всекидневни рутинни ситуации, изискващи обикновен, пряк обмен на информация по познати теми и дейности. Могат да водят кратък разговор, въпреки че обикновено не разбират достатъчно, за да могат да го поддържат“. На ниво B1 те „могат да се справят с повечето ситуации, възникнали при пътуване в страни, където се говори съответният език. Могат да участват без предварителна подготовка в разговори на позната тематика, от личен характер или свързани с ежедневието например: семейство, хоби, работа, пътуване, актуални събития“.

В учебната програма по английски език за VII клас се акцентира върху прилагането на разнообразни автентични образци на комуникативни и поведенчески модели, както и се насърчава използването на продукти на новите технологии. По този начин утвърдените методи за преподаване могат да се обогатят и разнообразят, за да се постигнат по-високи резултати в учебния процес и да се преодолеят по-голямата част от допусканите грешки при усвояване на учебното съдържание в клас.

В чуждоезиковото обучение трябва да се обръща повече внимание на свободното изказване на учениците, когато те използват чуждия език като средство за осъществяване на определена комуникативна цел – постигане на разбиране между партньори в определени ситуации. Това е причината изследването да е насочено към разработване на подходящи методически подходи, които да окажат пряко въздействие върху трайността на знанията и уменията за водене на диалог на учениците, тяхното самостоятелно и съзнателно изпълнение, както и гъвкавост на мисленето им чрез интерактивно обучение.

Целта на настоящото изследване е да се създаде технология за развитие на уменията на учениците да участват в диалог и да се провери нейната ефективност в обучението по английски език.

Съобразно поставените изследователските задачи е разработена образователна технология за подобряване на уменията на учениците да водят диалог на ежедневни теми на английски език, която да се апробира с ученици от VII^б клас на Средно общообразователно училище „Христо Ботев“ – град Септември. Учениците работят по три теми от тематичните области „Светът вътре в мен“ и „Светът около мен“ от учебната програма по английски език за седми клас, като създават диалози, произлизащи от тази тематика – в магазина за дрехи, в ресторанта и при инцидент. Технологията е създадена на базата на част от темите от учебното съдържание на учебника по английски език за VII клас *Energy for Bulgaria for 7th grade* на издателство *Longman* и дава възможност да бъде подобрявана, променяна и обогатявана според нуждите и нивото на учениците. В същото време, тя може да се използва във всички видове уроци и да се адаптира към учебните теми по задължителна, задължителноизбираема или свободноизбираема подготовка в училищата.

Технологията включва следните етапи:

1. Представяне на първи етап

Целта на първия етап от предложената технология е учениците да създадат диалози и да участват в комуникативна ситуация „Разговор в магазин за дрехи“. Допълнителните материали включват наблюдение на три кратки откъса от игралния филм на САЩ „Хубава жена“ (1990) с продължителност около шест минути. За по-реалистично представяне на диалозите учениците използват наличните предмети в класната стая и части от облеклото си. Първият етап се извършва в продължение на два последователни учебни часа.

Стъпка едно: след като учениците работят по фокус две и три от първи урок в учебника, им се поставя задача да определят каква е темата на откъсите от филма, които предстои да гледат. На въпроса се отговаря, като се разбира общата информация в диалозите.

Стъпка две: седмокласниците се разпределят на групи по трима ученици. Всеки ученик избира героя, чиято роля ще изпълнява след гледането на откъсите. Раздават им се част от думите на героите във филма и участниците във всяка група си ги разпределят.

Стъпка три: откъсите от филма се гледат отново и учениците проверяват дали правилно са разпределили думите си, като внимателно наблюдават изпълнението на актьорите.

Стъпка четири: в рамките на две-три минути всички групи ученици имитират наблюдаваните диалози, като използват дадените им предварително думи. Всяка група изиграва диалога си пред класа. Класът определя кой диалог е изпълнен най-добре.

Стъпка пет: в началото на втория учебен час учениците си припомнят изпълнените диалози от предходния час и отново, в същите групи създават свои диалози на базата на комуникативната ситуация „Разговор в магазин за дрехи“. Използват се всички подходящи налични предмети в класната стая, както и част от облеклото на учениците. Всички групи имат пет минути да създадат диалозите си, като използват наблюдаваните примери в откъсите от филма и свои идеи, както и вече усвоените знания и умения за водене на диалог по темата.

Стъпка шест: учениците представят диалозите си пред класа и се оценяват по предварително уточнени критерии след наблюдението на диалозите от учителя.

Седмокласниците придобиват знания за правилата на поведение в магазин за дрехи, създават умения за провеждане на разговор с продавач и купуване на дрехи от магазин, правене на описание на външност, правене на предложение и отговаряне на предложение, както и компетентности за изказване и приемане/отхвърляне на мнение.

Използването на аудио-лингвалния метод развива слуховото разбиране и говоренето на учениците, а аудио-визуалният подпомага усъвършенстването на знанията, уменията и компетенциите на учениците с помощта на зрителен нагледен материал. В началото на етапа се прилага и методът на насоченото практикуване, който не позволява свобода на изказа, но се прилага чрез повтаряне на фразите на героите във филма.

Принципите, които са водещи по време на първия етап от технологията, са нагледност, системност и активност, както и ситуативност и комуникативност. Учебните техники включват обсъждане, самостоятелна работа, практическа работа, сравнение, анализ и синтез. Най-важното средство, което се използва на този етап, са нагледните материали и ролевата игра като форма на участие в клас. Акцентира се върху груповата работа, която помага за подобряване на сътрудничеството и взаимопомощта между участниците в групата.

2. *Представяне на втори етап*

Целта на втория етап от предложената технология е учениците да създадат диалози и да участват в комуникативна ситуация „Диалог в ресторанта“. Допълнителните материали включват наблюдение на видеоклип с образователна цел с продължителност около шест минути. За представянето на диалозите учениците използват предметите в класната стая. Вторият етап се извършва в продължение на два последователни учебни часа.

Стъпка едно: след като учениците работят по фокус четири и пет от четвърти урок в учебника, им се поставя задача да определят каква е темата на видеоклипа, който предстои да гледат. На въпроса се отговаря, като се разбира общата информация в диалога.

Стъпка две: учениците се разпределят на групи по четирима или трима. Всеки ученик избира героя, чиято роля ще изпълнява след гледането на видеоклипа. Раздават им се част от думите на героите във видеоклипа и участниците във всяка група си ги разпределят.

Стъпка три: видеоклипът се гледа отново и учениците проверяват дали правилно са разпределили думите си, като внимателно наблюдават изпълнението на актьорите.

Стъпка четири: в рамките на две-три минути всички групи ученици имитират наблюдавания диалог, като използват дадените им предварително думи. Всяка група изиграва диалога си пред класа. Класът определя кой диалог е най-добре изпълнен.

Стъпка пет: в началото на втория учебен час учениците си припомнят изпълнените диалози от предходния час и отново, в същите групи създават свои диалози на базата на комуникативната ситуация „Диалог в ресторант“. Използват се всички подходящи предмети в класната стая. Всички групи имат пет минути да създадат диалозите си, като използват наблюдаваните примери във видеоклипа и свои идеи, както и вече усвоените знания и умения за водене на диалог по темата.

Стъпка шест: учениците представят диалозите си пред класа и се оценяват по предварително уточнени критерии след наблюдението на диалозите от учителя.

Седмокласниците обогатяват знанията си за видовете храни и тяхното приготвяне, уменията си за поръчване на храни и напитки в ресторант, плащане на сметка, както и компетентности за изказване и приемане/отхвърляне на мнение.

Зрителният нагледен материал се представя с помощта на аудио-визуалния метод, обсъждане, самостоятелна и практическа работа, сравнение, анализ и синтез. Ролевата игра е основната форма на участие в комуникативната ситуация. Водещи принципи са нагледност, системност

и активност, както и ситуативност и комуникативност. Работата в групи помага за по-добрата изява на по-плахите ученици, подпомагани от по-напредналите.

3. *Представяне на трети етап*

Целта на третия етап от предложената технология е учениците да създадат диалози и да участват в комуникативна ситуация „Диалог при инцидент“. Допълнителните материали включват откъс от игралния комедиен филм от САЩ „Почивният ден на Ферис Бюълър“ (1986) с продължителност около пет минути. За по-реалистично представяне на диалозите учениците използват налични предмети от класната стая и лични принадлежности. Третият етап се извършва в продължение на два последователни учебни часа.

Стъпка едно: след като учениците работят по фокус две и три от седми урок в учебника, им се поставя задача да определят каква е темата на откъса на филма, който предстои да гледат. На въпроса се отговаря, като се разбира общата информация в диалога.

Стъпка две: седмокласниците се разпределят на групи по четирима ученици. Всеки ученик избира героя, чиято роля ще изпълнява след гледането на откъса. Раздават им се част от думите на героите във филма и участниците във всяка група си ги разпределят.

Стъпка три: откъсът от филма се гледа отново и учениците проверяват дали правилно са разпределили думите си, като внимателно наблюдават изпълнението на актьорите.

Стъпка четири: в рамките на две-три минути всички групи ученици имитират наблюдаваните диалози, като използват дадените им предварително думи. Всяка група изиграва диалога си пред класа. Класът определя кой диалог е изпълнен най-добре.

Стъпка пет: в началото на втория учебен час учениците си припомнят изпълнените диалози от предходния час и отново, в същите групи, създават свои диалози на базата на комуникативната ситуация „Диалог при инцидент“. Използват се всички подходящи налични предмети в класната стая и лични вещи на учениците. Всички групи имат пет минути да създадат диалозите си, като използват наблюдаваните примери в откъса от филма и свои идеи, както и вече усвоените знания и умения за водене на диалог по темата.

Стъпка шест: учениците представят диалозите си пред класа и се оценяват по предварително уточнени критерии след наблюдението на диалозите от учителя.

Седмокласниците придобиват знания за частите на човешкото тяло, видовете наранявания, заболявания и инциденти, умения да обясняват и/или попитат какъв е проблемът/злополуката и да окажат помощ, даване на съвет, както

и компетентности за изразяване на готовност да помогнат и съчувстват, да изкажат и приемат/отхвърлят мнение.

Преподаването се извършва с помощта на аудио-визуалния метод, обучение чрез общуване с езика, потапяне в атмосферата на езика, обсъждане и дискусия, самостоятелна и практическа работа, сравнение, анализ и синтез. Предпочита се груповата работа пред индивидуалното представяне на учениците с цел по-добро сътрудничество между тях чрез ролеви игри. Принципиите на обучението включват отново нагледност, системност и активност, както и ситуативност и комуникативност.

4. Представяне на четвърти етап

Целта на четвъртия, заключителен, етап от предложената технология е учениците да създадат диалози и кратко представление, като участват в комуникативна ситуация „Парти за рожден ден“. Представлението се извършва в продължение на един учебен час.

Стъпка едно: класът се разделя на три големи групи по седем ученици. Всяка група изтегля жребий по коя от трите познати теми ще работи.

Стъпка две: трите теми – „Разговор в магазин за дрехи“, „Диалог в ресторант“ и „Диалог при инцидент“, се обединяват в създаване на симулация „Парти за рожден ден“. Представлението се води от един ученик в ролята на разказвач (водещ). Той съобщава на групите кога е техният ред и прави връзката между частите на представлението. Всяка група изпълнява по една допълнителна задача, поставена от водещия, без да има време за предварителна подготовка.

Стъпка три: трите групи създават, подготвят и участват в представление в рамките на пет минути, като използват части от вече създадените в предходните часове сюжети и уменията си за свободно устно изказване и водене на диалог.

Учениците създават диалози, свързани с:

- първа група – изработване на обява и разгласяване за партито в жилищния блок;
- втора група – осигуряване на храната;
- трета група – купуване на подарък за рожденика и дрехи за случай.

С помощта на създадената комуникативна ситуация учениците обогатяват знанията си за използване на английски език, съобразен с нивото им и с обсъжданите теми; създава се мотивация за говорене и участие в диалог, развиват уменията си да обсъждат интересни теми, дават мнение и участват в реалистични ситуации, в които водят диалог; поправят и обсъждат грешките си, след като приключи самото говорене; усъвършенстват речевите си компетентности да обсъждат и подготвят парти за рожден ден.

Техниките, които се използват, са обучение чрез общуване с езика, потапяне в атмосферата на езика чрез обсъждане на проблеми и ситуации, подражателни техники – като създаване и участие в симулация, игра и драматизация. Посочените техники предполагат работата на учениците да се извършва по групи и всеки един от тях да бъде ангажиран в създадената комуникативна ситуация. Принципите на обучението включват отново нагледност, системност, активност и съзнателност, както и ситуативност и комуникативност. Не на последно място трябва да се отбележи непрекъснатото прилагане на комуникативния подход в предложената технология.

Настоящата технология е начин за разнообразяване на стандартните учебни часове и въвеждане на учениците в различни форми на участие в класната стая.

Използването на подходящи части от автентични игрални филми и видеоклип е поучително за седмокласниците. Те наблюдават и копират модели на поведение на обществено място, стил на обличане и изразяване на съчувствие. Усъвършенстват уменията си да използват тези модели и да ги прилагат симулативно, а след време – и в реалния живот. Затова добре подобреният видеоматериал е от огромно значение за учениците. Използваните филми включват реалистични звуци, изпълнени с емоции, както и музикално озвучаване, което усилва въздействието върху зрителите.

Създаването на диалози на определени теми е показател за правилно усвояване на наблюдаваните модели на поведение, които се прилагат на практика. Разбирането и запомнянето им са необходима, но не единствена предпоставка за успешното им прилагане в реални ситуации. Самото приложение е определена степен на творчество, то е комбинация от знания, умения, опита на ученика и неговите индивидуални способности и особености, които не се дължат само на обучението.

Комуникативната компетентност, за разлика от лингвистичната, се фокусира върху способността на говорещия да произвежда и разбира изречения, които са подходящи за контекста, в който се появяват – какво трябва да знае говорещият, за да комуникира ефективно в различна социална обстановка. Идеята е не само да се прилагат граматическите правила на езика и да се направи изказване, а също да се знае кога, в каква ситуация да се използват и в какъв контекст.

Учебните дейности за развиване на говорното умение са едновременно и упражнение за усъвършенстване на разбирането при слушане. Като говорят и слушат, учениците придобиват опит да общуват в различни ситуации, да изслушват събеседника си и да уважават неговото мнение.

Драмата е една от най-продуктивните и ефективни форми на участие на учениците в дейностите от технологията. Полученото „малко представление“

безспорно повишава мотивацията и желанието на всички ученици за изява, особено на по-слабо мотивираните от тях. Засилват се взаимопомощта и сътрудничеството между участниците, което подобрява отношенията вътре в класа и води до сплотяването му като колектив.

Направените изследвания доказват, че предложената технология мотивира учениците за речева дейност. Тя допринася за това те да: развиват уменията си за контролиране и усъвършенстване на говоренето на английски език; придобиват умения за справяне с комуникативни проблеми при общуване; мислят логически; развиват уменията си да свързват наученото от различните учебни области; осъзнават необходимостта от разширяване на комуникативните си умения и се насърчават да ги използват непрекъснато; усъвършенстват уменията си за работа с учебни и други материали; разширяват стратегиите си за учене и общуване. Провеждането на технологията се осъществява на три етапа:

1. Извършване на входящо диагностициране. Чрез работа по групи се определя актуалното равнище на уменията на учениците да водят диалог.

2. Осъществяване на обучаващ етап, чрез който планираната образователна технология се прилага в процеса на обучение по английски език.

3. Извършване на изходящо диагностициране. Чрез работа по групи от трима ученици се определя достигнатото равнище на уменията на учениците да водят диалог при приключване на работата по технологията.

При тази апробация е използван диагностичен инструментариум, състоящ се от тест за определяне на уменията на учениците да водят диалог и анкета. Проведените диалози се оценяват в точки по предварително зададени критерии.

Резултати от входно ниво: получените резултати от входното ниво на учениците показват приблизително еднакви стойности – средните стойности на експерименталната и контролната паралелка са статистически неразличими. Получените данни за стандартно отклонение 25% и 23% от входното ниво на учениците от контролната и експерименталната паралелка показват, че резултатите на учениците за умението им да участват в диалог не са концентрирани плътно около средния успех.

Резултати от изходно ниво: в заключителния етап на педагогическото изследване в експерименталната и в контролната паралелка се проведе тест за проверка на изходното ниво на учениците, за да се установи има ли развитие в уменията им за водене на диалог след проведения обучителен етап на образователната технология.

Коефициентът на вариация на стандартното отклонение на резултата от входното ниво на контролната паралелка – 19%, е приблизително голям (умерен), т.е. извадката е приблизително еднородна за контролната паралелка, което поставя нейното входно и изходно равнище на почти еднакво

ниво. Резултатите показват, че учениците допускат едни и същи слабости в уменията си да водят диалог, имат различни способности и все още са не-уверени в изпълнението на поставените им задачи в тестовете за входно и изходно ниво .

Коефициентът на вариация на стандартното отклонение на експерименталната паралелка – около 14%, е между умерен и слаб, т.е. извадката е еднородна за експерименталната паралелка, което поставя нейното входно и изходно равнище на различни нива. Има напредък в развитието на уменията на учениците да водят диалог и техните резултати са много близко до средната стойност след проведения експеримент. Това ми дава основание да формулирам окончателния извод, че предлаганата експериментална технология е приложима и ефективна. Тя активизира познавателната и творческата активност на учениците за овладяване на по-голям обем знания, практически умения да водят диалог и повишаване на компетенциите им. Уменията на учениците да участват в диалози, които се упражняват с помощта на предлагания педагогически експеримент, са подобрени.

С прилагането на технологията за развиване на уменията на учениците за водене на диалог учещите се развиват своите комуникативни способности, научават се да избират необходимата им лексика и граматика, език и стил, произношение и гладкост на изказа, за да постигнат увереност в говоренето и общуването на английски език на ежедневни теми. Работата по групи позволява по-активно участие, основаващо се на сътрудничество, а участието в ролеви игри изгражда партньорски взаимоотношения между участниците. Преодолява се пасивността в ученето и се намалява нивото на стреса и на страха от неуспех. Учениците имат възможност да развиват зададената симулация и да обогатяват нейния сюжет. Тя може да бъде представяна и пред останалите ученици в училището, които от наблюдатели след известно време да станат създатели и участници в нови симулации.

В заключение следва да бъде отбелязано, че апробираната технология спомага за формирането и подобряването на уменията на учениците да общуват свободно в ежедневието и да водят диалог, както и за по-ефективното им обучение по английски език като чужд език.

Предложеният технологичен модел за развиване на способностите на седмокласниците да общуват на английски език на ежедневни теми не е в състояние да разреши всички проблеми в тази насока, но насочва вниманието към учениците и тяхното активно участие в процеса на осмисляне, създаване и изпълнение на задачите в учебните часове по английски език.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Harmer, J. (2005). *The Practice of English Language Teaching*. Pearson Education Limited.
- Thornbury, S. (2011). *Teach Speaking*. Pearson Education Limited.

TECHNOLOGY FOR IMPROVING STUDENTS' SKILLS TO PARTICIPATE IN DIALOGUES ON EVERYDAY TOPICS IN ENGLISH

Abstract. Oral communication is a two-way process between a speaker and a listener, and includes the productive skill – speaking and the receptive skill – listening. To develop these skills, students should be able to use the language fluently, and to change speaking and listening roles constantly. In the classroom this is often difficult to be achieved, the creativity of the teacher is essential for the successful participation of students in the implementation of the dialogues.

The article focuses on the application of interesting ideas that motivate students for everyday communication.

✉ **Mrs. Galina Dishkova**
Secondary School „Hristo Botev“
Septemvri, Bulgaria
E-mail: galia_271272@abv.bg